

Rätten till kunskap en fråga om tid.

EN UNDERSÖKNING FRÅN LÄRARNAS RIKSFÖRBUND
OCH SVERIGES ELEVKÅRER

Almedalen 2012

Förord

Lärarnas Riksförbund och Sveriges Elevkårer arbetar för en likvärdig skola. Inför Almedalen 2012 har de båda organisationerna låtit undersöka hur elever och lärare ser på undervisningen i två ämnen i gymnasieskolan. I och med den nya reformen (GY2011) höjs kraven på likvärdighet, bland annat genom förändringar i ämnesplanerna där ett centralt innehåll för varje kurs anges.

För att elevernas måluppfyllelse i en kurs ska bli optimal måste det finnas en rimlig koppling mellan kursinnehåll och tilldelad undervisningstid. Då ingen formell koppling av detta slag längre finns i gymnasieskolan vill vi lyfta fram lärarnas och elevernas syn på saken. Likaså vill vi belysa viktiga frågor som elevers möjlighet att påverka undervisningsupplägg och synen på den undervisande läraren.

Med denna undersökning hoppas vi få till stånd en debatt om skolans förutsättningar att se till så att alla elever verkligen får möjlighet att nå gymnasieskolans mål.

Metta Fjellkner

Ordförande Lärarnas Riksförbund

Samir El-Sabini

Ordförande Sveriges Elevkårer

Innehåll

Sammanfattning och analys

SAMMANFATTNING	6
ANALYS	6

Inledning	8
------------------------	---

Del I. Lärarnas syn på undervisningen i de första kurserna i samhällskunskap och historia i gymnasieskolan .....

HUR MYCKET UNDERVISNINGSTID GES I KURSERNA?	9
VAD STYR FÖRDELNINGEN?	10

Del II. Elevernas syn på undervisningen i de första kurserna i samhällskunskap och historia i gymnasieskolan .....

Elevernas bild av undervisningen .....

FÅR ELEVERNA TILLRÄCKLIGT MYCKET UNDERVISNING FÖR ATT NÅ MÅLEN?	12
FÅR ELEVERNA TILLRÄCKLIGT MYCKET LÄRARLEDD UNDERVISNING?	13
SKULLE ELEVERNAS RESULTAT FÖRBÄTTRAS OM DEN LÄRARLEDDA UNDERVISNINGSTIDEN ÖKADE?	14
LÄRARNAS BETYDELSE FÖR ELEVERNAS KUNSKAPER	15
UPPLEVER ELEVERNA ATT DE HAR MÖJLIGHET ATT PÅVERKA UPPLÄGGET I KURSERNA?	16

Metod för lärarundersökningen .....

TOLKNING AV RESULTATEN	17
------------------------------	----

Metod för elevundersökningen .....

MÅLGRUPPER FÖR ELEVUNDERSÖKNINGEN	18
URVAL	19

Sammanfattning och analys

SAMMANFATTNING

- Undersökningen visar att skolorna lägger ut mer undervisningstid i förhållande till antalet kurspoäng i de kortare kurserna inom yrkesprogrammen än vad de gör i de längre kurserna inom de högskoleförberedande programmen.
- Spridningen i undervisningstid är stor. De elever som har fått minst undervisningstid i exempelvis samhällskunskap 1a1 har fått 22 procent mindre undervisningstid än de som fått mest.
- Nästan tre av fyra lärare i samtliga kurser anser att eleverna får för lite undervisningstid i förhållande till målen.
- Var tionde elev anser att de inte fått tillräckligt med undervisningstid för att nå målen i de inledande kurserna i samhällskunskap och historia.
- Nästan hälften av yrkes eleverna tror att de skulle förbättrat sina kunskapsresultat ytterligare om de fått mer lärarledd undervisning, på bekostnad av andra undervisningsmetoder.
- Elever på yrkesprogram upplever i större utsträckning än elever från högskoleförberedande program att de haft möjlighet att påverka upplägget för undervisningen.
- En mycket stor andel av eleverna anser att lärarna haft stor eller mycket stor betydelse för deras kunskapsutveckling.

ANALYS

Två olika bilder målas upp av lärare respektive elever när det gäller mängden av undervisningstid i förhållande till måluppfyllelsen. Eleverna anser i stor utsträckning att de får tillräckligt med undervisningstid för att nå målen, medan lärarna i motsatt utsträckning anser att eleverna skulle behöva mer undervisning för att i större utsträckning uppfylla styrdokumentens krav. En tolkning av resultaten skulle kunna vara att det centrala innehållet för kurserna gör att lärarna till skillnad från tidigare relaterar ett obligatoriskt innehåll till den tilldelade undervisningstiden. Det centrala innehållet för varje kurs är en nyhet i och med GY2011-reformen.

Den stora spridningen i undervisningstid i samtliga kurser är ett likvärdighetsproblem. Lärarledd undervisning är den faktor som har störst betydelse för elevernas kunskaper. Att vissa elever ur det perspektivet redan i rektors planering av kursen förfördelas är en stor orättvisa.

Att elevers möjlighet till inflytande över undervisningsupplägg varierar mellan framför allt högskoleförberedande program och yrkesprogram visar att man inom yrkesprogrammen är mer benägen att ta hänsyn till elevers olika behov. En majoritet av eleverna, oavsett program, anser att de har möjlighet att påverka undervisningen, vilket är positivt. Däremot är det viktigt att skapa möjligheter så att alla elever känner att de har en faktisk chans att påverka undervisningens upplägg.

Även när det gäller tilldelningen av undervisningstid styr elevbehoven i större utsträckning för yrkesprogrammen än vid de högskoleförberedande programmen. Elevernas bedömning av de undervisande lärarna, kombinerat med möjligheterna för eleverna att påverka undervisningsupplägget, visar att de svenska lärarna fungerar bra i klassrummen.

FÖRSLAG

- Avskaffandet av kopplingen mellan gymnasiepoäng och undervisningstid var olycklig. Skillnaden mellan olika skolor visar att det åter finns behov av att knyta ett gymnasiepoäng till en undervisningstimme, i syfte att alla elever ska få samma möjligheter att utvecklas mot skolans mål.
- Alla elever bör tillförsäkras ett visst antal lärarledda timmar per kurs, elevbehoven måste styra mer vid tidsfördelningen än vad som är fallet idag.

Inledning

Den nationella regleringen av elevernas undervisningstid i gymnasieskolan förändrades i början av 2000-talet. Tidigare reglerades undervisningstiden för varje ämne och kurs, så att till exempel 100 gymnasiepoäng motsvarade 100 undervisningstimmar. I dag regleras undervisningstiden endast genom ett totalt antal angivna undervisningstimmar (å cirka 60 minuter) för program, 2 930 för yrkesprogrammen och 2 180 för de högskoleförberedande programmen. I vissa kommuner har man bestämt antalet undervisningstimmar på central nivå, medan man i andra kommuner låter dessa bestämmas på skolenheten, av rektor.

Det är upp till varje huvudman att lägga ut ett rimligt antal undervisningstimmar per kurs, för att eleverna ska nå målen med kursen. I vissa kommuner har man bestämt antalet undervisningstimmar på central nivå, medan man i andra kommuner låtit detta bestämmas på skolenheten, av rektor.

Med denna undersökning vill vi, Lärarnas Riksförbund och Sveriges Elevkårer, lyfta fram hur både lärare och elever ser på undervisningstiden i gymnasieskolan när det gäller de första kurserna i samhällskunskap respektive historia. En separat undersökning har riktats mot lärare som undervisar i dessa kurser och en separat undersökning har riktats mot elever som läst de berörda kurserna.

Del I. Lärarnas syn på undervisningen i de första kurserna i samhällskunskap och historia i gymnasieskolan

Lärarnas Riksförbund har skickat ut en enkät med frågor om undervisningstid i gymnasieskolans första kurser i samhällskunskap och historia (1a1 och 1b enligt GY2011) till 537 samhälls- och/eller historielärare i gymnasieskolan. Av dessa har 405 personer slutfört enkäten varav 326 har undervisat i de undersökta kurserna innevarande läsår.

Det begränsade antalet lärare som ingår i undersökningen omöjliggör uppdelningen på undergrupper såsom huvudman eller kön. Se vidare beskrivning av metoden i metodkapitlet längst bak i rapporten.

HUR MYCKET UNDERVISNINGSTID GES I KURSERNA?

Lärarna har i undersökningen fått ange hur mycket undervisningstid som lagts ut i respektive kurs. Resultaten visar att det tycks råda en förhållandevis stor samstämmighet mellan kurserna i fråga om hur mycket undervisningstid som läggs ut, men resultaten visar också att spridningen är stor mellan olika skolor:

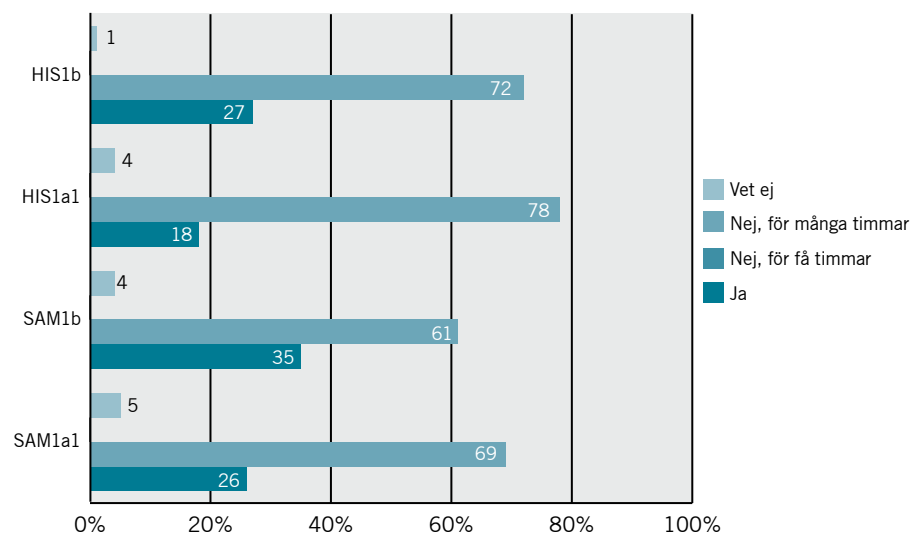
Spridningsmått för undervisningstid				
	SAM1a1 (50p)	SAM1b (100p)	HIS1a1 (50p)	HIS1b (100p)
90e percentil	50	90	50	90
Median	48	86	45	85
10e percentil	39	72	39	73
Andel av kurspoäng*	96%	86%	90%	85%

* Undervisningstidsmedian/antal kurspoäng

Undersökningen visar att skolorna lägger ut mer undervisningstid i förhållande till antalet kurspoäng i de kortare kurserna inom yrkesprogrammen än vad de gör i de längre kurserna inom de högskoleförberedande programmen. Skillnaden är störst inom samhällskunskap. Undersökningen visar också att det är stor skillnad i hur mycket undervisningstid lärarna uppger att eleverna får. I samhällskunskap 1a1 uppger den tiondel lärare som får mest undervisningstid (90e percentilen) för kursen att de får 50 undervisningstimmar medan den tiondel som får lägst (10e percentilen) uppger att de får 39 undervisningstimmar. De elever som får minst undervisningstid i samhällskunskap 1a1 får alltså drygt en femtedel mindre undervisningstid än de som får mest.

En stor majoritet av lärarna anser att eleverna erbjuds för få undervisningstimmar i förhållande till målen oavsett kurs. Mest missnöjda med den tilldelade undervisningstiden är lärarna i historia 1a1 varav 78 procent av lärarna anser att eleverna får för få undervisningstimmar i förhållande till kursens mål.

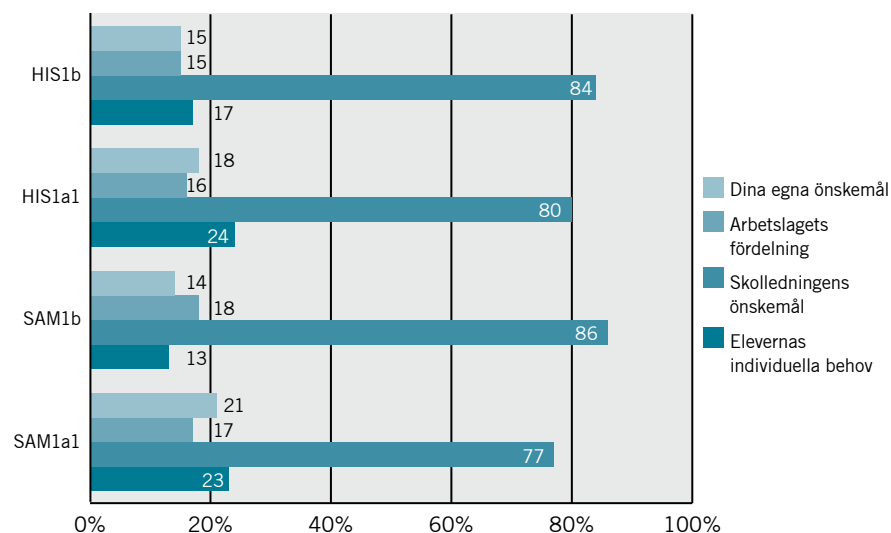
**Får eleverna ett rimligt antal undervisningstimmar i förhållande till kursmålen?
Andel svarande (%).**

VAD STYR FÖRDELNINGEN?

Resultaten i undersökningen antyder att skolorna i större utsträckning låter elevernas behov styra tilldelningen av undervisningstid i de korta kurserna inom yrkesprogrammen än vad de gör för de längre kurserna inom de högskoleförberedande programmen.

**Vad styr tilldelningen av undervisningstid i kursen?
Andel svarande (%). Flera svarsalternativ möjliga.**

Denna tendens går igenom hela undersökningen. Dels syns tendensen redan i de spridningsmått för undervisningstiden som presenterades i tabellen ovan, där de kortare yrkesprogramskurserna gavs mer tid i förhållande till

kurspoängen än de längre kurserna i de högskoleförberedande programmen. Dels syns också tendensen i elevsvaren där en större andel av eleverna som läst de kortare kurserna i yrkesprogrammen uppger att de själva och deras undervisningsbehov i större utsträckning styr användningen av undervisningstiden.

Del II. Elevernas syn på undervisningen i de första kurserna i samhällskunskap och historia i gymnasieskolan

Lärarnas Riksförbund och Sveriges Elevråd har gett undersökningsföretaget Exquiro i uppdrag att ställa ett antal frågor om undervisningen i samhällskunskap och historia till 1 000 elever som började den nya gymnasieskolan (GY2011) hösten 2011. De elever som svarat har läst antingen 50-poängskurser i ämnena inom ramen för ett yrkesprogram, eller 100-poängskurser på ett högskoleförberedande program.

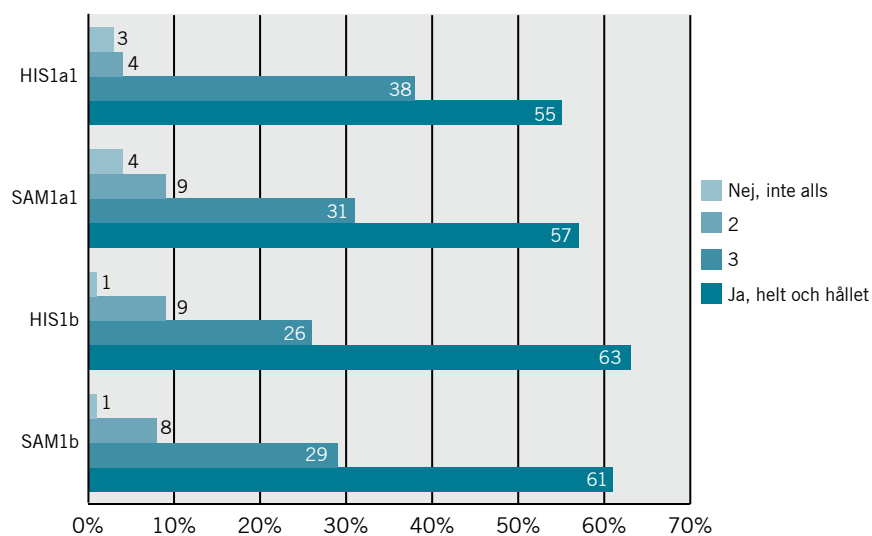
Eleverna har fått svara på frågor om undervisningstiden, lärarnas betydelse och möjligheten att påverka lektionsupplägg. Resultaten redovisas på översiktlig nivå. I diagrammen finns endast totalresultaten angivna, det vill säga att ingen nerbrytning gjorts på undergrupper.

För detaljerad information kring hur undersökningen har genomförts hänvisas till metodkapitlet längst bak i rapporten.

Elevernas bild av undervisningen

FÅR ELEVERNA TILLRÄCKLIGT MYCKET UNDERVISNING FÖR ATT NÅ MÅLEN?

Anser eleverna att de fick tillräckligt med undervisningstid för att nå målen för kurserna? Andel svarande (%).

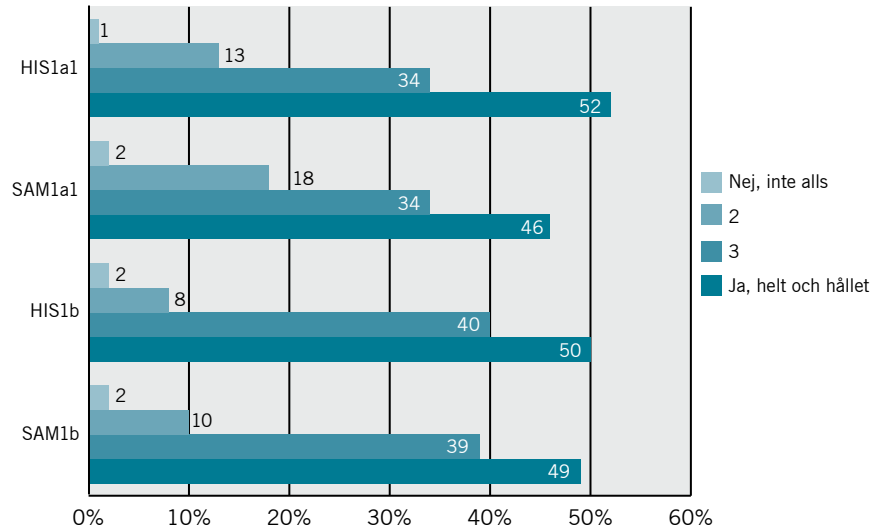

Nio av tio elever på de högskoleförberedande programmen, alltså de elever som läst 100-poängskurser i de två ämnena under det första året i gymnasieskolan, ansåg att de fått tillräckligt med undervisningstid för att nå målen med kurserna i samhällskunskap och historia. Resultaten var ungefär desamma för yrkes eleverna, som läser 50-poängskurser.

Eleverna har fått ta ställning till frågan enligt en fyrgradig skala, där siffran fyra representerar alternativet "ja, helt och hållet" och siffran ett representerar "Nej, inte alls". Inga stora könsskillnader kan noteras i svaren när det gäller denna fråga.

FÅR ELEVERNA TILLRÄCKLIGT MYCKET LÄRARLEDD UNDERVISNING?

Anser eleverna att de fick tillräckligt mycket lärarledd undervisning för att nå målen för kurserna? Andel svarande (%).

När det gäller eleverna på de högskoleförberedande programmen, anser 88 procent av eleverna att de fått tillräckligt med lärarledd undervisning för att nå målen i samhällskunskap och 90 procent att de fått tillräckligt med lärarledd undervisning i ämnet historia.

Motsvarande siffror för elever som gick yrkesprogram, som läst 50-poängskurser i de två ämnena under första året i gymnasieskolan, är 80 procent för samhällskunskap och 86 procent för historia. 20 procent av eleverna i yrkesförberedande program anser alltså att de inte fått tillräckligt med lärarledd undervisning för att nå målen i kursen samhällskunskap 1a1, som diagrammet visar.

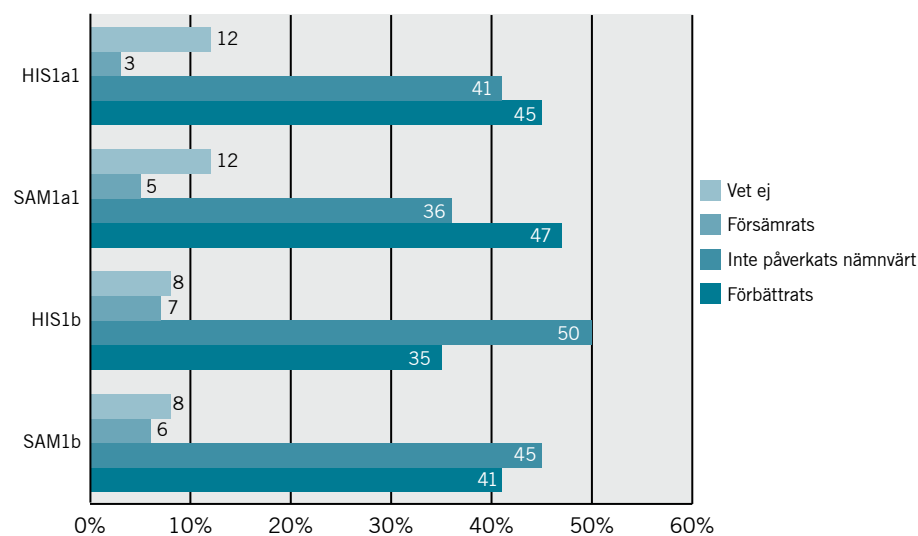
För de högskoleförberedande programmen är det ungefär var tionde elev som anser att de inte fått tillräckligt med lärarledd undervisning för att nå målen med de två kurserna. Motsvarande siffra är högre bland elever på yrkesprogrammen, särskilt vad gäller kursen i samhällskunskap.

Inga stora könsskillnader kan noteras bland eleverna på högskoleförberedande program. Däremot är det fler killar än tjejer av yrkes eleverna som svarar att de inte fått tillräckligt med lärarledd undervisning för att nå målen. Detta är särskilt tydligt i den första kursen i samhällskunskap, där 27 procent av killarna svarat att de inte fått tillräckligt med lärarledd undervisning, jämfört med åtta procent av tjejerna. Motsvarande siffra för första kursen i historia är 16 respektive elva procent.

Om eleverna i föregående diagram ansåg att de i stor utsträckning fått tillräckligt med undervisningstid, totalt sett, märks i ovanstående diagram ändå en efterfrågan på mer lärarledd undervisning. Detta gäller främst eleverna i yrkesprogrammen.

SKULLE ELEVERNAS RESULTAT FÖRBÄTTRAS OM DEN LÄRARLEDDA UNDERVISNINGSTIDEN ÖKADE?

Hur tror eleverna att deras kunskapsresultat hade påverkats av mer lärarledd undervisningstid och mindre tid för andra arbetssätt? Andel svarande (%).

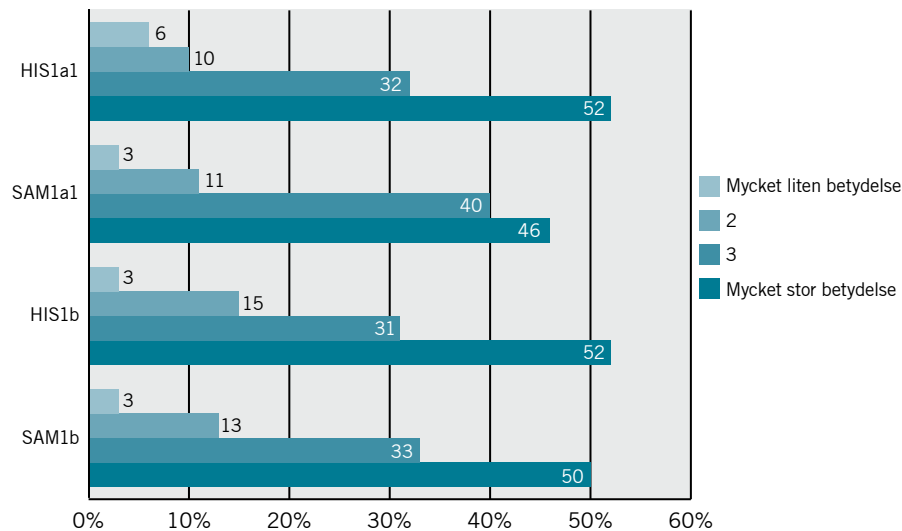

Bland eleverna på högskoleförberedande program anser 41 procent att ökad lärarledd undervisningstid skulle bidra till bättre kunskapsresultat i kursen samhällskunskap 1b. Motsvarande siffra för kursen historia 1b är 35 procent. Marginellt fler killar tror att deras resultat skulle förbättrats med mer lärarledd undervisning, jämfört med tjejernas svar.

Eleverna på yrkesprogrammen tror i större utsträckning än eleverna på högskoleförberedande programmen att deras kunskapsresultat skulle förbättrats om de haft mer lärarledd undervisning i de båda kurserna – 47 respektive 45 procent av eleverna svarade detta, beroende på kurs. Inga större könsskillnader går att fånga upp i resultaten.

LÄRARNAS BETYDELSE FÖR ELEVERNAS KUNSKAPER

Vilken betydelse anser eleverna att deras lärare hade för de kunskaper de fick i kursen?
Andel svarande (%).

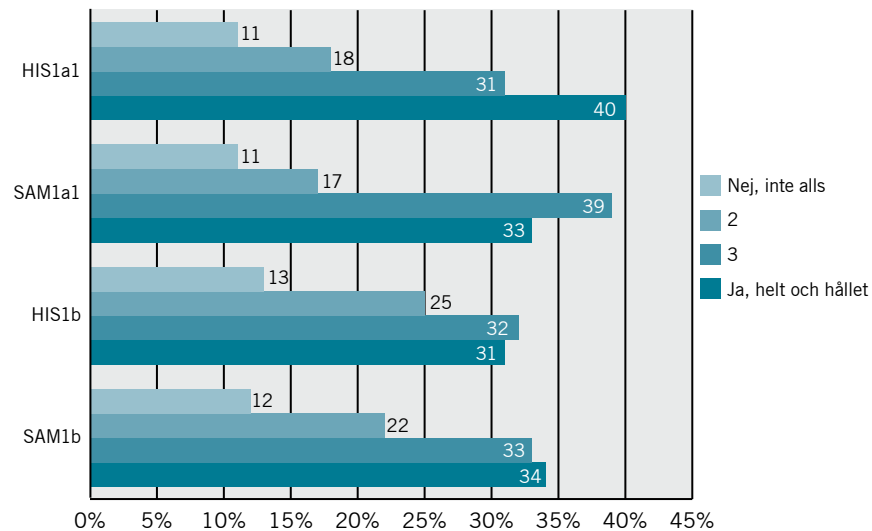

När eleverna själva får skatta lärarnas betydelse för kunskapsresultaten i de respektive kurserna, också här på en fyragradig skala där siffran fyra indikerar ”Mycket stor betydelse” och siffran ett betyder ”Mycket liten betydelse”, anser en överväldigande majoritet att lärarna haft stor eller mycket stor betydelse.

Mellan 83 och 86 procent av eleverna, oavsett kurs eller typ av gymnasieprogram, anser att lärarna haft stor eller mycket stor betydelse för resultaten. Bland eleverna på högskoleförberedande program tenderar killarna att i marginellt större utsträckning än tjejerna lyfta fram lärarnas betydelse. Bland yrkes eleverna finns inga könsskillnader i svaren.

UPPLEVER ELEVERNA ATT DE HAR MÖJLIGHET ATT PÅVERKA UPPLÄGGET I KURSERNA?

Känner eleverna att de hade möjlighet att påverka upplägget i kurserna?
Andel svarande (%).

Oberoende av kurs och typ av program anser en majoritet av eleverna att de har möjlighet att vara med och påverka upplägget av kurserna i samhällskunskap och historia. Det rör sig exempelvis om val av undervisningsmaterial, undervisningsmetod, etcetera.

Eleverna på yrkesprogrammen upplever i större utsträckning än eleverna på de högskoleförberedande programmen att de kan påverka upplägget av undervisningen.

Metod för lärarundersökningen

Lärarenkäten har skickats ut till 537 gymnasielärare i samhällskunskap och historia. Av dessa har 405 personer slutfört enkäten vilket ger en svarsfrekvens om drygt 75 procent. Även fast dessa lärare vid ett tidigare tillfälle uppgett för Lärarnas Riksförbund att de undervisar i samhällskunskap och historia i gymnasieskolan så är det inte alla lärare som i undersökningen uppger att de under innevarande läsår undervisar i någon av de aktuella kurserna. Dessutom har ett visst bortfall skett genom att vissa svarande lämnat uppgifter om sin undervisningstid på ett felaktigt sätt (i minuter eller undervisningstid per vecka) varför dessa har behövt rensas bort. Det totala antalet svarande lärare per ämne redovisas i följande tabell:

Sammanställning antal svar		
Kurs	Antal svar (rensat)	Antal svar (rensat)
SAM1a1	63	57
SAM1b	146	130
HIS1a1	39	35
HIS1b	124	104
TOTALT	372	326

Datansamlingen har skett under perioden 8/6-25/6 2012.

TOLKNING AV RESULTATEN

I och med att samtliga undergrupper i undersökningen är förhållandevis små så är det ytterst få resultat som är statistiskt signifikanta. Undersökningsresultaten visar därför tendenser i hur skolorna fördelar sin undervisningstid vilket läsaren bör ta i beaktande.

Metod för elevundersökningen

MÅLGRUPPER FÖR ELEVUNDERSÖKNINGEN

Målgruppen i undersökningen är personer som uppfyller följande kriterier:

- De ska gå första året på gymnasiet.
- De ska gå på ett studie- eller yrkesförberedande program.
- Om de läser på ett yrkesförberedande program ska de under läsåret läst kurserna samhällskunskap 1a1 (50 poäng) och/eller historia 1a1 (50 poäng).
- Om de läser på ett studieförberedande program ska de under läsåret läst kurserna samhällskunskap 1b (100 poäng) och/eller historia 1b (100 poäng).

All data samlades in genom telefonintervjuer under perioden 4 juni – 19 juni 2012.

Totalt genomfördes 1 000 intervjuer med personer inom målgruppen (1 447 intervjuer påbörjades, men 447 av dessa var med personer som inte passade in på målgruppsbeskrivningen).

Antal svar inom olika målgrupper:

		Antal svar
Studieförberedande program, första året på gymnasiet	Läst samhällskunskap eller historia	746
	...varav läst samhällskunskap	612
	...varav läst historia	484
	Varken läst samhällskunskap eller historia (ej målgrupp, intervjuades ej)	35
Yrkesförberedande program, första året på gymnasiet	Läst samhällskunskap eller historia	254
	...varav läst samhällskunskap	185
	...varav läst historia	130
	Varken läst samhällskunskap eller historia (ej målgrupp, intervjuades ej)	249

Antal svar inom olika undergrupper:

		Antal svar
Kön	Tjej	509
	Kille	491
Huvudman	Kommunal skola	750
	Friskola	250
Program	Studieförberedande	746
	Yrkesförberedande	254
TOTALT		1 000

URVAL

- Undersökningsföretaget Exquiro inhandlade ett register innehållande kontaktuppgifter till personer födda 1995.
- Registret var riksrepresentativt och drogs helt slumpmässigt.
- Totalt inkluderades 2 000 personer i urvalsregistret.

RÄTTEN TILL KUNSKAP EN FRÅGA OM TID

Med denna undersökning vill vi, Lärarnas Riksförbund och Sveriges Elevkårer, lyfta fram hur både lärare och elever ser på undervisningstiden i gymnasieskolan när det gäller de första kurserna i samhällskunskap respektive historia. En separat undersökning har riktats mot lärare som undervisar i dessa kurser och en separat undersökning har riktats mot elever som läst de berörda kurserna.